

2001 EKONOMİK KRİZİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ İSTİHDAMA ETKİSİ

Ayhan GENÇLER*

ÖZET

Günlük yaşantımızı derinden etkileyen ekonomik krizlerin son yıllarda giderek sıklaştığı ve niteliğinin değiştiği görülmektedir. Finansal yapıdan kaynaklanan 2001 krizi sonrasında sektörün restorasyonu ve regülasyonu için radikal değişikliklere gidilmiştir. Bu uygulamalar sonrasında sektörde çalışanların önemli kısmının bundan etkilendiği görülmektedir. Bu makalede sektörde yapılan düzenlemelerin banka yoğunluğunun değişmesi ve sektörde istihdam edilenlere etkisi ele alınmaktadır.

ABSTRACT

We have come across with the economic crises affecting our daily lives very often and their types have been changing for the last few years. Some radical changes have been carried out to restructure and regulate the banking system after the 2001 economic crises. Many staff working in the sector were affected badly from the application. In this article, the effect of this application on the number of the banks and the employment opportunities in the sector is discussed.

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

I. Giriş

Klasik iktisatçıların ekonomik olaylar için bir araç olarak gördüğü para günümüzde, ekonomik politığın belirlenmesinde hassas bir araç konumundadır. Para ve para ile ilgili fonksiyonel görev üstlenen kuruluşlarında önemi böylece her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme sürecinin de gittikçe ivme kazanması, ulusal ve uluslararası alandaki işlemlerin organizasyonunda fonksiyon gören finansal kuramların payını da her geçen gün büyütmektedir. Küresel bazda bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye'de ise meydana gelen ekonomik krizlerin sıklaşarak finansal boyutlu ve bunların kurumsal işleyişlerinden ağırlık kazanan yapıya büründüğü görülmektedir.

II. Kriz ve Bankacılık Sektörü

Ekonomik, politik ve toplumsal yaşam alanlarındaki anormal oluşan olumsuzlukları tanımlayan kriz olgusu, artan bir sıklıkla ülkemiz gündemini işgal etmektedir. 1923 - 1960 yılları arasındaki ekonomik dalgalanmaların içerdiği zaman boyutları, 1960 - 1965 dönemine kıyasla daha uzun, özellikle 1980 sonrasında ise bu dalgalanma sürelerinin daha kısa aralıklarla olduğu görülmektedir (Falay, 2000: 6). 1977-1978 yılları arasında yaşanan ekonomik krizi, 24 Ocak kararları ile ekonominin liberalize edilme operasyonu sonrasında yaşanan 1980-1981 krizini, 1983 Bankalar krizi, 1988 Borsa ve döviz krizini, 1994 krizi, Kasım 2000 krizini Şubat 2001 krizleri izlemiştir. Krizlerin sıklığından ve getirdiği bunalım durumu, adeta gündelik yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Her kriz sonrasında da toplumun geniş kesimlerinden büyük fedakarlıklar istenmektedir. Kriz ertesinde alınması gereken dersler ve geleceğe yönelik önlemlerin hayata geçirilmesi çabası reel politik çözümün temel doğası olmasına karşın, alınan tedbirlerin yeterli olmadığı ve yaşanan krizlerin azalması yerine sıklıklarının arttığı tarihsel bir gerçek olarak durmaktadır. Sorunu temelden giderebilecek politikaların belirlenmesi yerine palyatif çözümler üretilmektedir. Bu nedenle, her defasında yaşanan krizlerin süreç bakımından daha kısa aralıklarla gerçekleşmesine neden olunmaktadır. Yaşanan krizlerinde gittikçe finansal tabanlı oluşmasına neden olunmuştur.

Politik önceliklerin ekonomiyi sürüklemeye yaklaşımının kabul görüşü, çözüm arayışlarının tıkanmasındaki yaygın yanlışı oluşturmaktadır. Çünkü "uzun dönemde politika ekonomiyi sürükleyemez tam tersine, uzun dönemde politikayı sürükleyen ekonomidir" (Önder,

2001: 11). Hatalardaki süreklilik, Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu (IMF) ile tam 17 kez Stand-by Anlaşması yapmasına yol açmıştır. Böylece Küresel Duyun-u Umumiye olarak nitelendirebileceğimiz IMF, ülkemizden ayrılmayan ve sıklıkla ziyaret ettiği bir yer durumuna gelmiştir. Bir ekonomik yardım kurumu olmakla birlikte, bir hayır kurumu olmayan IMF, politikalarının temelinde ödemeler dengesi kaynaklı likidite sorunu yaşayan ülkelere kısa süreli likidite enjekte etmek ve bunu masrafları ile birlikte, kısa vadede tahsil etmek yatmaktadır. Borç verme ve bunu sağlıklı olarak tahsil etme önceliği politikası uygulayan IMF'in el attığı ülkeye önerdiği ekonomik reçetelerde tahsilatın kesintisiz gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Ancak bu politikaların sosyal ve toplumsal boyutu ise pek önemsenmemektedir. Ülke ekonomisinin ve küresel gelişmelerin gerektirdiği rasyonel politikaların uygulanmasındaki gecikme*, ekonomik, toplumsal ve politik yıkıntılara neden olmuştur.

24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye ekonomisinin liberalize edilmesi hedeflenmiş ve bu düzenlemeler ile özellikle, bankacılık sektörünü dönüşüme uğratmak ve yurtiçi tasarrufların arttırılması istenmiştir. 1989 yılında da 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 32 sayılı kararı ile Türk Lirası'nın konvertibilitesi sağlanmıştır. Ancak bankacılık sektörünün bu düzenlemeye hazırlıksız yakalanması, etkin bir yönetim becerisi gösterememesi, Hazine ve Merkez Bankası'nın bu yeni oluşumları tamamlayacak düzenlemeleri gerçekleştirememiş olması, bunların sonrasında ise bankaların likidite yönetimi ilkelerini göz ardı eder şekilde yabancı para cinsinden kaynaklara yönelmeleri sonrasında 1994 krizini doğurmuştur (Çolak, 2001: 7-8). 1993 - 1994 krizinin içeriği bir anlamda yeni kriz türünün de habercisi konumunda olmuştur. Özünde makro ekonomik yönetim başarısızlığından kaynaklanması nedeniyle kolay aşılmıştır (Türel, 2002: 33). Ancak 1994 krizi aşılrken tasarruf mevduatlarının tamamının sigorta kapsamına alınmış olması, bu krizin aşılmasında önemli işlev görürken, 2000 - 2001 finansal krizlerine de derinlik kazandırmıştır (Çolak, 2001: 8).

1999 yılı sonrasında, 2000 Kasım ve 2001 Şubat'ında yaşanan krizlerin daha önceki yaşanan bunalımlar ile benzerliği yoktur. 1999 sonrasında oluşan bunalımların kökünde serbestleştirilmiş sermaye hareketlerindeki finansal varlıklarını, ülkenin iyi idare edememesinden

kaynaklanmaktadır (Türel, 2002: 33). Uygulanan iktisat politikalarının tutarsızlığı ve gerçekleştirilmek istenen hedefleri destekleyecek argümanların eksikliği alınan her kararın yeni bir soruna neden olduğu görülmektedir.

Son dönemlerde yaşanan krizlerin finansal nitelik içermesi, bankacılık sektörünü derinden etkilemektedir. 2000 yılında uygulamaya konulan istikrar programları esasında örtülü para kurulu sistemi bulunmaktadır. Döviz kurunun kur sepetine göre önceden ne olacağına açıklanması, yatırımlar için kur riskini ortadan kaldırmakta, beklenen getirilerin risksiz getiriden daha yüksek olması yabancı yatırımcıların cari faiz oranında arbitraj imkanını sağlamıştır. Sermaye girişi ile birlikte, para ve kur politikalarında sterilizasyon yapılmasına imkan sağlandığından, para piyasasında likiditenin artmasına ve faiz oranlarının düşmesine neden olmuştur. Faiz oranlarındaki düşme ile kamu borçları üzerindeki faiz yükü azalmıştır. Daha fazla sermaye girişi faiz oranlarını olması gerekenden daha düşük seviyeye geriletmiştir. Birçok banka da faiz oranlarının daha da düşmesine neden olmuştur. Aynı dönemde bankaların tüketici kredilerini arttırmaları, finansmanını repo işlemleri ve İnterbank piyasasından borçlanarak sağlamaları vade uygunsuzluğu riskini de göz ardı etmeleri sonucunu doğurmuştur. Faiz oranlarındaki aşırı düşmenin kredi miktarlarındaki aşırı artış ile beslenmesi beraberinde, tüketim ve yatırım harcamalarını da arttırmış, bu da cari işlemler dengesini olumsuz etkilemiştir (Civcir, 2003: 87-88). Gelişmelerin krize yol açmasının ardında uygulanan para kurulu sistemine hazırlıksız başlanması ve ekonomideki alınması gereken yapısal reformların zamanında gerçekleştirilememesi yatmaktadır.

Para kurulu sistemi uygulamasına geçerken bunun cari işlemler dengesinde meydana getireceği açığın absorbe edilebilmesi için doğrudan sermaye girişinin ya da uluslararası kredi girişlerinin gerçekleştirilmesi gerekirken, bunu sağlayabilecek mekanizmalar yaşama geçirilememiştir (Çolak, 2003: 112). Özelleştirmenin bir türlü planlanan hedefler doğrultusunda gerçekleştirilememesi, alınması gereken yapısal önlemler önündeki idari ve bürokratik engeller sonucunda, hızlı para çıkışıyla birlikte faiz oranlarında aşırı yükselme, kamu kağıtlarının değerinin düşmesi, yabancı bankaların risk üstlenmemek için yerli bankalara verdikleri kredileri durdurmaları,

* Bankacılık sisteminin sorunları için bkz., Apak, 2001: 35-41.

yabancı yatırımcıların ülkeden hızla ayrılmalarına neden olmuştur. Merkez Bankası'nın 2000 Kasım'ında uyguladığı kısa vadeli finansman sağlama uygulamasında kredibilitiyi olumsuz yönde etkilediği için uluslararası rezervlerin hızla erimesine yol açmıştır. Bu süreçte yurt içindeki bankaların da açık pozisyonlarını kapamak için döviz almaya başlamaları, döviz rezervlerini daha da azaltmıştır. Kasım 2000'de Merkez Bankası'nın ticari bankaların İnterbank piyasasından fonlanamayacağına açıklanmasıyla faizler rekor düzeylere çıkmış, döviz kurunu sabit tutamayacağı anlaşıldığından 21 Şubat 2001 de döviz kuru serbest dalgalanmaya bırakılmıştır (Civcir, 2003: 88). Gerçekleştirilemeyen mali ve yapısal reformlar ve kontrol edilemeyen finansal varlıkların sonucunda yaşanan büyük devalüasyon, cumhuriyet tarihinin en büyük mali krizinin gerçekleşmesine neden olmuştur. 2001 yılında %7 büyümesi beklenen Türkiye ekonomisi -%9.4 küçülmüş, 2000 yılında %6.6 olan işsizlik oranı 2001'de %8.5'a ve 2002'nin üçüncü döneminde de %9.9'a çıkmıştır.

2000 yılında kişi başına 2.987 dolar olan milli gelir, 2001 yılında 2.101 dolara düşmüştür. Krizin etkisi yayılarak binlerce işyeri kapanmış, üretim gerilemiş, gelir düzeyi düşmüş ve sonuçta ekonomi topyekün irtifa kaybetmiştir. 2002 yılı içinde nispeten iyileşme görülerek kişi başına gelir 2.609 dolara çıkmıştır. Krizin finansal kesimde başlaması ile birlikte, birçok banka el değiştirmek, birleşmek veya kapanmak zorunda kalmıştır.

III. Krizin Banka Yoğunluğu ve Sektördeki İstihdama Yansımaları

Ekonomideki finansal kontrolün sağlam temeller üzerine oturması gerekliliği, ekonomik istikrar bakımından önemli iken, bankacılık sektörü son dönemlerde yaşanan bunalımlarda en kırılgan sektör olduğunu göstermiştir. Bunda da 24 Ocak 1980 sonrasında ekonominin liberalleşmesi için getirilen esnek uygulamalardan önemli ölçüde Bankacılık sektörüne girişin kolaylaştırılmış olmasından kaynaklandığını ileri sürmek mümkündür. Sektörde büyümeyi ve rekabetin artması amacıyla giriş kolaylaştırılmıştır. Böylece, sektörde banka sayısı, şube sayısı ve istihdam artışı gerçekleşmiştir. Bu gelişme ile Bankacılık sektörünün çağın gerektirdiği teknolojik alt yapının oluşumu da sağlanmıştır. Sayının ve rekabetin artmasının kaliteyi yükseltmedeki olumlu etkisi görülmekle birlikte, bankaların üretim ve ticarete ilişkin yoğunlaşması gereken katkıyı sağlayamamışlardır. Büyük ölçüde kamuya

fon sağlama işlevine yönelmeleri, zayıf öz kaynaklara ve küçük ölçekli yapıya sahip olmaları krizde kırılgan yapıya sahip sektör olmalarına yol açmıştır. Bankacılık sektörünün mali fonksiyonlarını etkin olarak yerine getirememesinin temel faktörleri ise (BDDK, 2002: 3-4);

- Makro ekonomik istikrarsızlık,
- Yüksek kamu kesimi açıkları,
- Kamu Bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri,
- Risk algılama ve yönetiminin zayıflaması,
- Öz kaynaklarının yetersizliği,
- Kamu ölçekli ve parçalı bankacılık yapısının bulunması,
- Aktif kalitesinin zayıflığı,
- Piyasadaki risklere karşı aşırı duyarlı ve kırılgan olduğu,
- Yetersiz iç kontrol, risk yönetimi ve kuramsal yönetim,
- Saydamlık eksikliği, gibi yetersizliklerin sektörün krizde önemli rol üstlenmesine neden olduğu belirtilmektedir.

Tablo 1. Banka Sayısı

	1980	1990	1994	1999	2002*	2003
Ticari Bankalar	31	54	55	62	41	36
Kamu	8	7	6	4	3	3
Özel	19	25	29	31	21	18
Yabancı	4	22	20	19	15	13
TMSF	-	-	-	8	2	2
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6	10	12	19	14	14
Kamu	4	3	3	3	3	3
Özel	2	4	6	13	8	8
Yabancı	-	3	3	3	3	3
Toplam	37	64	67	81	55	50

(*) 11 Kasım 2002 itibarıyla

Kaynak: BDDK, 2002: 1.

1980 - 1999 yılları arasında faaliyet gösteren banka sayısında hızlı bir artış gerçekleşerek, 1980 yılında sayıları 37 iken, 1999 yılında 81'e çıkmıştır. Bu sayı ülkemizde bulunan en yüksek banka sayısını göstermektedir. Anılan yıllarda kamu banka sayısında azalma görülürken, özel ticari bankaların sayısı 19'dan 31'e çıkmış, Kalkınma ve Yatırım Bankası alanında kamu kaynaklı banka faaliyete geçmez iken, bu

alandaki özel kesim kaynaklı olanların sayısı 2'den 13'e ve yabancı kaynaklı olan bankaların sayısı ise 1999 yılında 3'e çıkmıştır. 1999 yılı en çok bankanın faaliyette bulunduğu, banka bolluğunun yaşandığı yıl olarak görülmektedir. 1999 sonrası ekonomide yaşanan durgunluk, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında sektörde hızlı çöküş, ve tasfiye işlemi gerçekleşerek bankaların %33'ü faaliyetlerini diğer bankalarla birleşme, son verme gibi nedenlerle 2002 Aralığı'nda sayıları 55'e düşmüştür.

2003 yılında da faaliyet gösteren banka sayısı 4 adet daha azalmıştır. Bunun nedeni ise özel sermayeli ticaret bankaları grubunda bulunan Türkiye İmar Bankası T.A.Ş'nin bankacılık yapma ve mevduat kabul etme yetkisinin kaldırılması, Fiba Bank A.Ş'nin Finans Bank A.Ş'ye devredilmesi, Türkiye'de şube açmış olan yabancı bankalardan ING Bank N.V ve Credit Suisse First Boston Bank'ın tasfiye edilmesinden kaynaklanmaktadır. 1994 krizi Marmara Bank, TYT Bank ve IMPEX Bank ile kapanırken, 1999 yılından itibaren sektördeki tasfiye hareketi hızlanmıştır.

Tablo 2. TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar Listesi

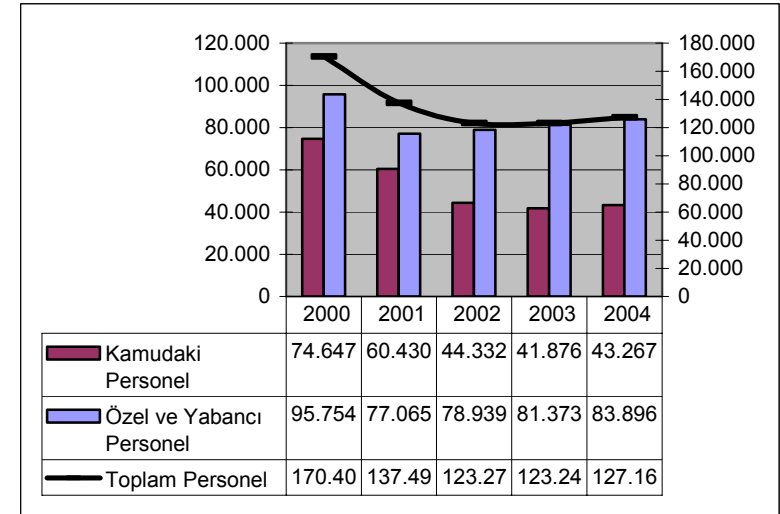
DEVRALINAN	BİRLEŞTİRİLEN	SATIŞI GERÇEKLEŞTİRİLEN	TASFIYE SÜRECİNDE OLAN	HALEN TMSF BÜNYESİNDE OLAN
T.Ticaret Bankası	Sümerbank	Bank Ekspres	T.Ticaret Bankası	Bayındırбанк
Bank Ekspres	Egebank	Sümerbank		
İnterbank	Yurtbank	Demirbank		
Ege Bank	Yaşarbank	Sitebank		
Yurtbank	Bank Kapital	Milli Aydın Bankası		
Sümerbank	Ulusal Bank			
Esbank	Bayındırбанк			
Yaşarbank	Etibank			
Etibank	İnterbank			
Bank Kapital	Esbank			
Demirbank	EGS Bank			
Ulusal Bank	Toprakbank			
İktisat Bank	-İktisat Bankası			
Sitebank	Kent Bank			
Milli Aydın Bankası				
Bayındırбанк				
Kentbank				
EGS Bank				
Toprakbank				

Not: Pamukbank'ın Halkbank'a devredilmesinden dolayı TMSF bünyesinde olan bankalar listesinden çıkarılmıştır.

Kaynak: BDDK, Ekim 2003:21

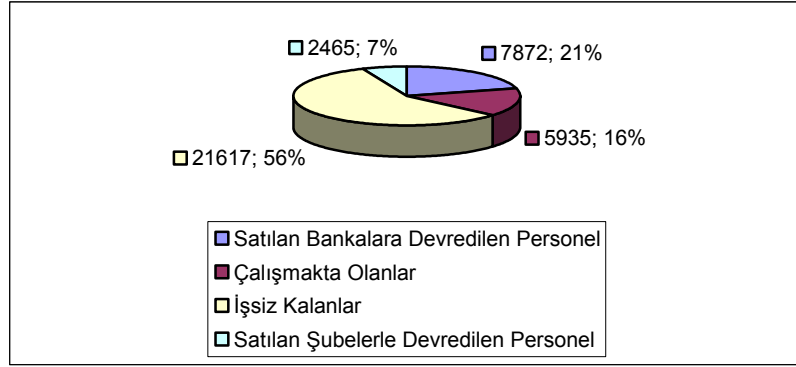
Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital ve Ulusal Bank, Sümerbank bünyesinde birleştirilirken, Etibank, Interbank, Esbank, EGS Bank, Toprakbank, İktisat Bankası ve Kent Bank, Bayındırбанк bünyesine alınmıştır. Birleştirmeler ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) devraldığı bankalar kendi içinde toplanarak Sümerbank'a beş banka, Bayındırбанк'a ise yedi banka eklenerek varlıklarına son verilmiştir. Emlak ve Pamukbank Halk Bank'la birleştirilerek varlıklarına son verilmiştir. Bank Ekspres, Sümerbank, Demirbank, Sitebank ve Milli Aydın bankalarının satışı gerçekleştirilirken, Türk Ticaret Bankası'nın tasfiye işlemleri sürmekte ve Bayındırбанк, TMSF bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Grafik 1. Bankacılık Sektörü İstihdam Durumu

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği veritabanı verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur.

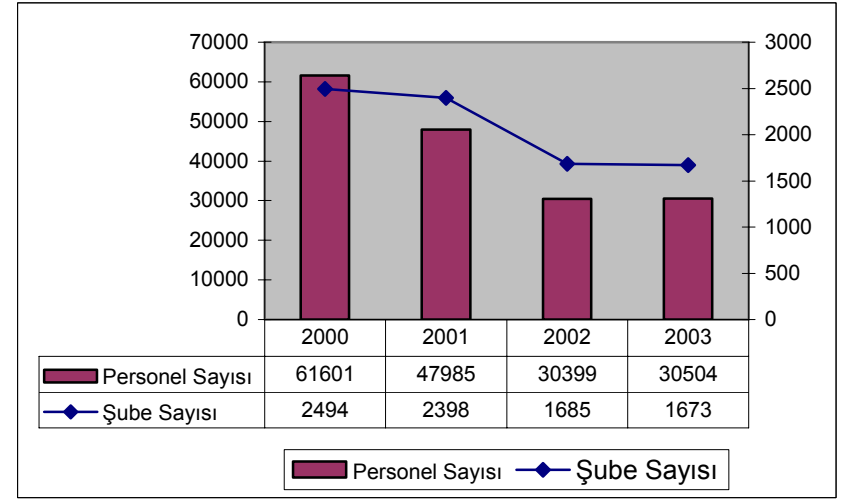
Grafik 2. TMSF'ye Devredilen Bankalardaki Personel Durumu

Kaynak: BDDK verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur.

Kasım 2000 tarihinde gerçekleşen öncü kriz ile Bankacılık sektöründe istihdam erimesi başlamıştır. 2000 yılında sektörde çalışan toplam 170.401 iken, Şubat 2001 krizi ile çalışan sayısı 137.495'e gerilemiştir ve bu durum 2004 yılı başlarına kadar sürmüştür. Bu süreçte özel banka sayısı azalırken, kamuda da önemli ölçüde istidam azalmıştır. Bu hem çalışan sayısı ve aynı zamanda istihdam oranı olarak kamunun payının düşmesine (Kamunun payı 2000'de %43.8 olurken, bu oran 2004 yılında %34'e gerilemiştir.) neden olmuştur. TMSF'ye devredilen bankalarda ise toplam 37.889 personel, bankaları ile birlikte fona devredilmiştir. Bunların içinden 7.872'si satılan bankalar ile birlikte tekrar özel bankaların personel sayılarına eklenmiştir. 2.465'i de satılan şubelerle birlikte özel sektöre devredilmiş ve 5.935'i hala çalışmaktadır. Eksik olan 21.617'lik çalışanın ise işine son verilmiştir. Bu da bize aslında 2003 yılına gelindiğinde özel bankalardaki 21.617 personelin işsiz kaldığını göstermektedir. Ancak, bu personel TMSF'ye bağlı bankalar çatısı altında değerlendirildiğinden fondan özel sektöre devredilen personel, özel bankalardaki çalışan sayısı artıyormuş izlenimi vermektedir.

Grafik 3. Kamu Bankalarında Çalışanlar ve Şube Sayılarındaki Değişim

Kaynak: BDDK verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur.

2000 yılından itibaren kamu bankalarında çalışan personel sayısı şube sayısı ile orantılı ve buna paralel olarak 61.601 den 30.504 düşürülmüştür. Fakat buna ek olarak kamu bankalarının mevduatı artış göstermiştir. Yaklaşık 30 bini kamu kesiminde birleştirmeler ve devir yöntemiyle, 20 bini özel sektörden olmak üzere TMSF'nin düzenlemeleri ile 50 bin civarında banka çalışanı işlerini kaybetmişlerdir.

Cari ödemeler dengesindeki büyüyen açık ile birlikte kur çıpasının kalkması ve bankaların açık pozisyonda yakalanmaları ile krizin çok daha derinleşmesine neden olan gelişmeler sonucunda bankacılık sektörünün ıslah edilmesi gerekliliği 2001 Mayıs'ında "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" nda hassasiyetle vurgulanmıştır. Bankalarda gizlenen zararların fonlama yolu ile telafi edilmesinin kamunun üzerine yüksek maliyetler getirdiği görülmüştür. Bu nedenle, sektörün yol açtığı toplumsal zararların ortadan kaldırılması ve tekrarının oluşmaması için sektörün regülasyonunda kamu - özel ayırt edilmeksizin rasyonel önlemlerin hayata geçirilmesi yönünde çalışılacağı belirtilmiştir.

Tablo 3. Yeniden Yapılandırma Sürecinde Kamu Bankalarının Personel ve Şube Sayılarındaki Gelişmeler

	Aralık 2000	Aralık 2001	Aralık 2002	Ağustos 2003
Personel Sayısı	61.601	47.985	30.399	30.504
Ziraat Bankası	36.576	33.023	22.099	21.867
Halk Bankası	10.000	14.962	8.300	8.637
Emlak Bankası	15.025	-	-	-
Şube Sayısı	2.494	2.398	1.685	1.673
Ziraat Bankası	1.287	1.499	1.139	1.131
Halk Bankası	804	899	546	542
Emlak Bankası	403	-	-	-

* Ağustos 2003'e ait veriler geçici niteliktedir

Kaynak: BDDK, 2003:16.

Kamu bankalarında Aralık 2000'de 2.494 olan şube sayısı Aralık 2002'de 1.685'e, 61.601 olan personel sayısı ise 30.399'a indirilmiştir. Bu süreçte şube sayısı % 32,4, personel sayısı ise %50,7 oranında azalmıştır. Ağustos 2003 tarihine kadar da şube sayısında azalma devam ederek, Aralık 2002'ye göre şubelerde %0,7 oranında gerileme olmuş, personel sayısında ise %0,3 oranında artış gerçekleşmiştir.

Kapanan şubeler ve sektördeki istihdamın daraltılması ile birlikte, 2001 yılı sonunda şube başına aktif büyüklük 13,9 milyon dolar civarında iken, 2002 yılı sonunda 20 milyon dolara ve 2003 Ağustos'unda da 26,1 milyon dolara yükselmiştir. Personel başına aktif büyüklüklerde aynı tarihler itibarıyla 0,7 milyon dolardan, önce 1,1'e ve daha sonra da 1,4 milyon dolara yükselmiştir (BDDK, 2003: 16-17). İleri sürülen rakamların kamu bankalarında yeniden yapılanma kapsamında gerçekleştirilen operasyonel işlemlerin sonucunda katedilen aşamalarıdır. Ancak kamusal kesimdeki istihdam faaliyetlerinin niteliksel yapısındaki farklılıklardan kaynaklanan özelliğin göz ardı edilmesi gerekir. Tasfiyeye alınan şubelerin bir kısmı diğer kamu bankalarının hizmetine verilerek, faaliyette bulunan bankaların daha yaygın ağa ulaşmalarına ve şube yoğunluğunun azaltılması sonucunda şube etkinliği kazanılması reel bir uygulama olarak nitelendirilebilir. İstihdamda etkinliğin aynı gerekçeler ile değerlendirilmesi ise mümkün değildir. Devlet memurlarında istihdam güvencesi olması, emekliliği gelen banka personelinden sevk edilenlerin dışındakilerin diğer kamu kuruluşlarına kaydırılmalarına neden olmuştur. Bu durumda halihazırdaki personel başına aktif tutarındaki

iyileşmenin aslında yükün diğer kamu kuruluşları tarafından üstlenilmesinden kaynaklanan ve gerçekçi olmayan bir yanılsamadır. Güçlü banka yaratma operasyonu ile özel sermayeli banka sayısında adeta bir erozyon gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Öğrenim Gruplarına Göre Banka Çalışanları

	İlkokulu Bitirmiş Olanlar	Orta Öğretim Kurumlarını Bitirmiş Olanlar	Yüksek Öğretim Kurumlarını Bitirmiş Olanlar	Yüksek Lisans ve Doktora Yapmış Olanlar	Toplam
Ticaret Bankaları	1.936	46.392	67.360	2.918	118.606
Kamu Bankaları	358	19.413	17.652	571	37.994
Özel Bankalar	1.463	23.898	43.408	1.844	70.613
Fondaki Bankalar	33	1.596	2.739	150	4.518
Yabancı Bankalar	82	1.561	3.561	353	5.481
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	102	2.893	2.893	390	4.637
Toplam	2.038	70.253	70.253	3.308	123.243

*Veriler 2003 Aralık Aynasına Aittir.

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sistemi Üç Aylık DT13, Mart 2004.

Sektörde çalışanların %57'si yüksek okul mezunlarından, %40,3'ü ilk ve orta düzeyde okul mezunlarından ve %2,7'sinin ise lisansüstü eğitim almış olanlardan oluşmaktadır. Bankacılık sektörü faaliyet alanının yapısından kaynaklan nedenlerden dolayı oldukça yüksek nitelikli çalışan yapısına sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye ekonomisinin sıklıkla ekonomik kriz yaşayan bir yapıdan çıkarılarak, sürekli ve istikrarlı seyreden bir yapıya dönüştürme çabalarında özellikle bankalara yönelik tedbirler getirilmiştir. BDDK, sektörün zayıflığını sermaye ve aktiflerin yetersizliği, kamu bankalarının sistem içindeki ağırlığını sorunların ana kaynağı olarak görerek, çözümler üretmeye çalışmıştır. Sermaye yeterliği rasyolarını gerçekleştiremeyen bankaları birleştirmek veya bir diğerine devrini gerçekleştirmek olmuştur. TMSF'nin elinde bulunan ve satış işlemi sağlanamayan bankalar da kendi aralarında birleşme ve devir yoluna gidilmiştir. BDDK'nın uygulamaları ile birleşme ve devir politikaları beklenen sermaye ve likidite riskini en aza indirgemede başarı sağlanamamış, daha çok banka sayısı ve şubesini azaltan bir politika işlevi görmüştür (Çolak, 2003: 117-119). Bankacılık sektörünün yeniden

yapılandırılması yönünde girişilen çabalar sonucunda, bu uygulamalardan etkilenenlerin sayısı genel istihdam içinde önemsenebilecek kadar küçük bir paya sahip olmasına rağmen, sektör boyutunda önemli erozyonun yaşanmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

IV. Sonuç

Yaşanan krizler, ülkemizi tüm alanları kapsayacak şekilde topyekün geri itmiştir. Meydana gelen her krizin yoğunluk ve hacimsel etkilerinin azaltılması ve nihayetinde giderilebilmesi belli bir süreç almaktadır. Ancak neredeyse her krizde faturanın toplumun belli kesimlerine veya olayın müsebbibi olan iş alanlarına kesildiği görülmektedir. Bankacıların "Kara Cuma" olarak adlandırdıkları son krizin ise Bankacılık Sektörü üzerine yoğunlaştığıdır. Krizin finans kaynaklı görülmesi, bankacılık sektörünün ıslahının ivedilik kazanmasına neden olmuştur. Böylece güçlü bankaların yaratılabilmesi için sektördeki zayıf bankaların tasfiyesine yönelerek yoğunluklarının azaltılma işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu yeniden regüle etme operasyonunun doğru ve haklı geçmişi olmakla birlikte, eylemin uygulanışının zamanlama ve boyut hataları sorunun daha da büyümesine neden olunmuştur.

Bankalarımızın özsermaye ve ölçek bakımından küçük olmalarının özünde bankacılık işlem yapma yetkisinin zayıf sermaye sahibi kişi / kuruluşlara verilmiş olması, sektörün temel zayıf yanını oluşturmaktadır. Buna kamu kesiminin sürekli parasal gereksinimde bulunması, reel faiz oranlarının yüksekliği ve piyasa koşullarının belirsizliği de eklenince bankaların temel işlevleri dışına itilmeleri bir ölçüde teşvik edilmiştir. Yüksek ve tatlı kazançlar sektörün temel fonksiyonları olan yatırım yapma, ticareti finanse etme dışında, mevduat toplayıp bunu kamusal alana yönlendirme aracılığından başka bir iş yapmama biçimine dönüştürmüştür. Sabit kur rejiminde bankaların tatlı para kazanma hayallerini süslediğinden açık pozisyon da tutmaları krizin diğer nedenini oluşturur. Piyasa belirsizliği ve yüksek faizlerin olması bankaların topluluk bünyelerindeki çeşitli kuruluşlarla da makul sınırların dışında kredilendirme gerçekleştirmeleri, kesimin kendisinden ve ortamın sunduğu koşullardan bankaların ekonomi için risk yaratma varlığını arttırmışlardır. Bu işlemleri ortadan kaldırmak ve sektörel

fonksiyonlarını sistemin dinamikleri içinde güçlü bir şekilde yapmalarını sağlamak için operasyona girişmeyi besleyici argümanları oluşturmuştur. Yapılan operasyonlar sonucunda kamu bankalarının sayısı azalırken, özel sermayeli bankalarda ise önemli azalmalar olmuştur. 1997 yılından beri TMSF'nin devraldığı banka sayısı 20'yi bulmaktadır.

Güçlü, sağlıklı, rekabetçi bankaların oluşumu sektörün gözetim ve denetim etkinliğinin artırılması yönündeki sektörün varolan sistemini regüle etme amaçlı operasyonel işlemin mali portresi ise beklentilerin çok üstünde gerçekleşmesine neden olmuştur. Kamu bankalarının ıslahı işleminde görev zararları da dahil olmak üzere 21.9 milyar dolar, TMSF'ye aktarılan bankaların devlete getirdiği yük ise 17.3 milyar dolar olup, toplam maliyeti 39.3 milyar doları bulmuştur. Bunun 2002 yılında GSYİH'ya oranı ise %26.6'ya ulaşmış olup, ülkenin toplam borç stokunun 1/5'ine yakındır (Batık kredilere ilişkin ileri sürülen rakamlar arasında çelişki bulunmaktadır. Kriz esnasında Tahsili gecikmiş alacak oranları %12'ler civarında iken, diğer zamanlarda ise bu %6'lar civarındadır. Verilen toplam kredi tutarının 2004 yılında bile 62 milyar dolar olması nedeniyle, batık kredi hacminin bu kadar yüksek olması imkansız bulunmaktadır.). Operasyonun maliyetinin büyüklüğü gerçekleştirilen hızlı ıslah işleminin bu kadar çabuk yapılmasının önceliğinin ve zamanlamasının gerekli olup olmadığına tartışılmaktadır.

Ekonomik krizlerde talep daralması ile birçok kişi işsiz kalırken yoğunluk, düşük niteliklilerde görülmekteydi. Ancak bu kriz sonrasında ise, krizin şiddetinin daha yoğun oluşmasına yol açtığı ileri sürülen finansal sektörün hem restorasyon hem de regülasyonuna gidildiğinden, sektörde istihdam edilen nitelikli insanların önemli bir kısmının işsiz kalmaları sonucunu doğurmuştur. Banka birleştirmeleri ve kapanmalar sonrasında Banka sayısının azalması, bu sektördeki oligopol piyasa yapısının daha da yoğunlaşmasına neden olmuştur. Oligopol yapının güçlenmesi ve istihdam daralması ile birlikte, bankacılık sektörü için aranan niteliklere sahip bir yedek işgücü piyasasını oluşturmuştur. Böylece, sektörde çalışabilecek işgücü arzının bolluğunun yansımaları olarak, sektörde istihdam edilenlere yönelik yapılan ücret ayarlamalarında, ücret artışlarının umulandan daha düşük gerçekleşmesine ve hatta bazı bankalarda reel ücretlerin aşağı çekilmesi yönünde de gelişmelere yol açtığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Apak S. (2001), " Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma, BDDK ve Fon Bankaları", Muhasebe ve Finansman Dergisi, S. 12, Ekim.
- BDDK (2002), Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (V), Kasım, Ankara.
- BDDK (2003), Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu(VII), Ekim, Ankara.
- BDDK (2004), Türk Bankacılık Sistemi, Üç Aylık DT 13, Mart.
- Civcir İ. (2003), "Türkiye'de Kriz Sonrası Dönemde Kredi Çöküşü", *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Balkanlarla İlişkiler ve Türkiye Ekonomisi*, Ed. Ömer Faruk Çolak, Türkiye Ekonomi Kurumu: Ankara.
- Çolak Ö. F. (2003), "Türk Bankacılık Sektörünün Şubat 2001 Krizi Sonrası Durumu ve Yeniden Yapılandırılma Programı", *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Balkanlarla İlişkiler ve Türkiye Ekonomisi*, Ed. Ömer Faruk Çolak, Türkiye Ekonomi Kurumu: Ankara.
- Çolak Ö. F. (2001), "İstikrar Programı ve Kriz", *İşveren Dergisi*, C:XXXIX, S.5, Şubat.
- Falay N. (2000), "İstikrar Programları ve Türkiye", *Toprak İşveren*, S:46, Haziran.
- Önder İ. (2001), "3. Paylaşım Savaşı ve Türkiye Ekonomisi", *Toprak İşveren*, S:52, Aralık.
- Türel O. (2002), "Kriz: Nereden Nereye", *İktisat - İşletme ve Finans*, Yıl: 17, No: 194, Mayıs.
- Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx?dil=TR